

ЈУБИЛЕЈНО СПИСАНИЕ НА ТРУДОВИ НА ДНУ
JUBILEE MAGAZINE OF WORKS OF THE
SOCIETY FOR SCIENCE AND ART PRILEP

ТОМ 32-33
ГОДИШТЕ 2016-2017
ПРИЛЕП
PRILEP

ЈУБ. СП. ТР. ДНУ – ПРИЛЕП 32/33
JUB.MAG.WORKS.SSA – PRILEP 32/33

Стр 1-264, Прилеп, 2016-2017
Page 1 - 264, Prilep, 2016-2017

**ЈУБИЛЕЈНО СПИСАНИЕ НА ТРУДОВИ НА ДНУ
JUBILEE MAGAZINE OF WORKS OF THE SOCIETY
FOR SCIENCE AND ART PRILEP**

**ПРИЛЕП – ПРИБЛИП – ПРИБЛИП
SOCIETY FOR SCIENCE AND ART PRILEP**

**ЈУБИЛЕЈНО СПИСАНИЕ НА ТРУДОВИ
НА ДНУ
JUBILEE MAGAZINE OF WORKS OF THE
SOCIETY FOR SCIENCE AND ART PRILEP**

**ТОМ 32-33
ГОДИШТЕ 2016-2017**

ПРИЛЕП 2021 PRILEP

ПРЕДГОВОР

Педесет годишното опстојување и развој на Друштвото за наука и уметност – Прилеп (1971 – 2021) претставува значаен јубилеј за оваа институција, препознатлив не само во регионални, туку и во национални рамки по својот придонес во збогатувањето на научно-стручната мисла и уметничката визија.

Друштвото за наука и уметност – Прилеп, како едно од ретките друштва од ваков вид во РС Македонија, во текот на своето постоење *континуирано бележи квалитативен и квантитативен раст.*

Мисијата на Друштвото е да се залага и да ја следи непосредната примена на новите научни сознанија, да развива непосредна научно-уметничка соработка со други научни, културни, наставно-образовни институции и асоцијации, како и со сите правни субјекти во земјата и странство, по пат на размена на искуства, предавања, научни расправи, тркалезни маси и публикации.

Нашата цел е преку здружување на научните и стручните работници и уметници, и со примена на современите методи и форми, да и далеме помош на заедницата при решавање на проблемите околу економско-технолошкиот напредок и сеопштиот развој.

Нашата дејност се проширува низ годишните – организаторската активност за прибирање на научно-стручна и друг вид литература, резултираше со формирање *богата библиотека и геолошка збирка на руди*, со постојано изваоѓање на форми и начини за дејствување и остварување на научно-истражувачката работа и уметничката дејност, а особено со богата издавачка дејност, која континуирано се збогатува со годишникот *„Списание на трудови на ДНУ Прилеп“*.

„Списанието на трудови на ДНУ – Прилеп бр. 32-33“, кое Ви го презентираме е збир на оригинални, рецензирани трудови, добиени како резултат на научните и стручните сознанија од различни области до кои дошле нашите членови и соработници.

За својот придонес во развојот на научната мисла и уметноста, за активната соработка со научните институции, научно-истражувачките органи и организации, *ДНУ Прилеп е наградувано и одликувано со благодарници и повелби* од страна на Собранието на Општина Прилеп и пошироко на ниво на државата.

**ЈУБИЛЕЈНО СПИСАНИЕ НА ТРУДОВИ НА ДНУ
JUBILEE MAGAZINE OF WORKS OF THE SOCIETY
FOR SCIENCE AND ART PRILEP**

**ДРУШТВО ЗА НАУКА И УМЕТНОСТ – ПРИЛЕП
SOCIETY FOR SCIENCE AND ART PRILEP**

Излегува: еднаш годишно

Главен и одговорен уредник

Editor in chief

вон. проф. д-р Силвана Пашовска

Редакциски одбор

Editorial board

проф. д-р Силвана Пашовска

проф. д-р Љубен Попоски

проф. д-р Јованка Тутеска

проф. д-р Гордана Мишеска

дипл. прав. Тодор Алексоски

проф. Д-р Цане Котески

Превод на резимеата на англиски јазик

Translated in to English

од авторите

Јазична редакција и корекција

Тодор Алексоски

За издавачот

вонр. проф. д-р. Силвана Пашовска

Списание на трудови на ДНУ-Прилеп, бр. 32-33, 2016-2017

Печати: печатница „Ацетони“ – Прилеп

Тираж: 150 примероци

Адреса на Редакцијата на списанието:

ДНУ – 7 500 ПРИЛЕП Прилепски бранители 40, ☎ факс 172

ISSN 0352 - 3497

СПИСАНИЕ НА ТРУДОВИ ДРУШТВО НА НАУКА И УМЕТНОСТ – ПРИЛЕП

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	7
Тодор Алексоски: Потпретседател на Друштвото за наука и уметност Прилеп ЕСПЕРАНТО ОД ИДЕЈА ДО СВЕТСКИ ФЕНОМЕН	9
м-р Елена Беличанска, Слободан Беличански СТРАВ ОД СУБВЕРЗИВНАТА МОК НА ФИЛМОТ – ЦЕНЗУРИРАЊЕТО НА ФИЛМОВИТЕ ОД ЈУГОСЛОВЕНСКИОТ ЦРН БРАН (1969-1971)	21
м-р Зоран Василески ЦЕЛИТЕ НА БЕЗБЕДНОСНАТА ПОЛИТИКА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА КАКО ЗЕМЈА ЧЛЕНКА НА НАТО	31
м-р Зоран Василески КОВИД-19 И САЈБЕР-ТЕРОРИЗМОТ - НОВИ ИЗВОРИ НА ЗАГРОЗУВАЊЕ НА НАЦИОНАЛНАТА БЕЗБЕДНОСТ	39
м-р Роза Галеска МОДЕЛ ЗА СПРАВУВАЊЕ СО СТРЕСОТ ВО РАБОТНАТА СРЕДИНА	49
проф. д-р Гвероска Биљана, дипл. инж. на биотехнички науки Галевска Даниела МЕРКИ ЗА КОНТРОЛА НА БОЛЕСТИТЕ НА ТУТУНСКИОТ РАСАД	59
проф. д-р Мирослав Димитриески, проф. д-р Гордана Мицеска, МОРФО-БИОЛОШКИ И ТЕХНОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА НЕКОИ СТРАНСКИ ОРИЕНТАЛСКИ СОРТИ ТУТУН КОЛЕКЦИОНИРАНИ ВО ГЕН БАНКАТА НА НАУЧНИОТ ИНСТИТУТ ЗА ТУТУН ПРИЛЕП	75
дипл. земјоделски инженер Филип Димкоски АНАЛИЗА И СПОРЕДБА НА БОТАНИЧКИТЕ ГРАДИНИ ЛОКРУМ, АЈАЗМО И БОТАНИЧКАТА ГРАДИНА ВО ЗАГРЕБ	89

д-р Емилија Ѓорѓиоска, д-р Александар Матески КОЛЕКТИВНИ И СЕРТИФИКАТНИ ТРГОВСКИ МАРКИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА.....	99
дипл. ек. Гоце Јанушески ГРАНИЧНИ ТРОШОЦИ ВО ФУНКЦИЈА НА ДЕЛОВНИОТ МЕНАџМЕНТ.....	111
д-р Нада Караџоска КУЛТУРЕН ИНЖЕНЕРИНГ - ФРАНЦУСКИ МОДЕЛ НА ОРГАНИЗИРАНО ДЕЈСТВУВАЊЕ ВО КУЛТУРАТА.....	127
ред. проф. д-р Оливера Костоска, доц. проф. д-р Рената Петревска Нечкоска ДОЗНАКИ- ДЕТЕРМИНАНТИ, КАНАЛИ НА ТРАНСФЕР И ЕКОНОМСКИ ЕФЕКТИ.....	131
ред. проф. д-р Цане Котески, ред. проф. д-р Златко Јаковлев, ред. проф. д-р Никола В. Димитров УЛОГАТА НА ФИНАНСИСКИОТ МЕНАџМЕНТ ЗА РАБОТЕЊЕТО НА ПРЕТПРИЈАТИЈАТА ОД ОБЛАСТА НА ТУРИЗМОТ.....	145
ред. проф. д-р Цане Котески, ред. проф. д-р Златко Јаковлев АРХЕОЛОШКИ ЛОКАЛИТЕТ СТОБИ ARCHAEOLOGICAL LOCATION STOBI.....	155
д-р Каролина Кочоска ПРОИЗВОДНИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА НЕКОИ ПОЛУОРИНТАЛСКИ СОРТИ И ЛИНИИ ТУТУН.....	167
м-р Каролина Мицеска ОДНОСИТЕ СО ЈАВНОСТА И ЛОБИРАЊЕТО.....	175
проф. д-р Гордана Мицеска, проф. д-р Мирослав Димитриески МОРФО-БИОЛОШКИ И ТЕХНОЛОШКИ КАРАКТЕРИСТИКИ НА НЕКОИ ДОМАШНИ СОРТИ ТУТУН ОД ТИПОТ ПРИЛЕП КОЛЕКЦИОНИРАНИ ВО ГЕН БАНКАТА НА НАУЧНИОТ ИНСТИТУТ ЗА ТУТУН - ПРИЛЕП.....	185
проф. д-р. Трајче Мицески, вонр. проф. д-р. Силвана Пашовска УПРАВУВАЊЕ СО СТРЕСОТ НА РАБОТНОТО МЕСТО.....	199
д-р Душица Неделкоска УПОТРЕБАТА НА ЖИВОТНИОТ СТИЛ НА ПОТРОШУВАЧИТЕ ВО РЕКЛАМИТЕ И ВЛИЈАНИЕТО ВРЗ НИВНОТО ОДНЕСУВАЊЕ ПРИ КУПУВАЊЕ.....	213
Петар Петрески-писател БОЈАТА ФИЛИП.....	225

проф. д-р Љубен Попоски, вонр. проф. д-р Силвана Пашовска
ЈАВНИОТ ПРИХОД НА БУЏЕТОТ НА С.Р. МАКЕДОНИЈА ОБЕЗБЕДЕН
ПРЕКУ ПОТРОШУВАЧКАТА НА ЦИГАРИ..... 231

Душко Темелкоски археолог - кустос советник во НУ Завод и Музеј – Прилеп
ТЕРАКОТИ И БРОНЗЕНИ СТАТУЕТКИ НА АНТИЧКИ БОЖЕСТВА
ВО ЗАВОД И МУЗЕЈ ПРИЛЕП 239

м-р Зоран Трајкоски
ПОЛИТИЧКИ МАРКЕТИНГ..... 253

**УЛОГАТА НА ФИНАНСИСКИОТ МЕНАЏМЕНТОТ ЗА РАБОТЕЊЕТО НА
ПРЕТПРИЈАТИЈАТА ОД ОБЛАСТА НА ТУРИЗМОТ
THE ROLE OF THE FINANCIAL MANAGEMENT FOR THE OPERATION OF
THE ENTERPRISE IN THE FIELD OF TOURISM**

Цане Котески

Универзитет „Гоце Делчев-Штип, Факултет за Туризам и бизнис логистика -
Гевгелија
cane.koteski@ugd.edu.mk

Златко Јаковлев

Универзитет „Гоце Делчев-Штип, Факултет за Туризам и бизнис логистика -
Гевгелија
zlatko.jakovlev@ugd.edu.mk

Никола В. Димитров

Универзитет „Гоце Делчев-Штип, Факултет за Туризам и бизнис логистика -
Гевгелија
nikola.dimitrov@ugd.edu.mk

АПСТРАКТ

Една од суштествените работи на менаџерските активности е донесување на деловни одлуки, меѓу кои и финансиското одлучување. Финансиското одлучување на менаџментот во туризмот се карактеризира со потреба за акција и постоење на повеќе насоки за нејзино реализирање. Едновремено поврзувањето на наведените активности во функција на правилно финансиско одлучување претставува основен услов и задача на финансискиот менаџер во туризмот. Се разбира, сето тоа во насока на постигнување на крајната цел, зголемување на цената по акција на акционерите. Во таа смисла, финансискиот менаџмент во претпријатијата од областа на туризмот треба да даде одговор на оптималната употреба, односно користење на средствата, обезбедување на извори на финансирање, обезбедување на оптимален трошок на ангажираниот капитал, одлучување за распределба на добивката, како и политиката на дивиденда.

Клучни зборови: Финансиски менаџмент, менаџмент, финансиски одлуки, деловни финансии, туризам, туристички претпријатија.

ABSTRACT

One of the essential things of management activities is making business decisions, including financial decision-making. Financial decision-making in tourism management is characterized by the need for action and the existence of several guidelines for its realization. At the same time, the connection of the listed activities to the function of proper financial decision-making is the basic requirement and task of the financial manager in tourism. Of course, all this in the direction of achieving the ultimate goal, increase in shareholder share price. In that sense, the financial management in the enterprises in the field of tourism should give an answer to the optimal use, i.e. use of funds, provision of sources of financing, providing sources of financing, providing optimum cost of the engaged capital, deciding on the distribution of profits, as well as the dividend policy.

Key words: financial management, management, financial decisions, business finance, tourism, tourist enterprises.

ВОВЕД

Предмет на истражувањето на овој труд претставува улогата на финансискиот менаџмент и носење на квалитетни финансиски одлуки за ефективно и ефикасно работење на туристичките претпријатија како и за развој на туризмот. Од овој труд се очекува да се создаде јасна слика за согледувањето на финансиските одлуки во претпријатијата од областа на туризмот придонесоа кон создавање фундамент за разбирање на клучните активности за проширување на можностите за креирање на адекватна туристичка понуда која ќе се базира на софистираните желби на туристичката побарувачка. Теоретското истражување и согледувањето на улогата и значењето на финансиското одлучување на менаџментот ќе ги разработи основните начини развој на туризмот. Комплексното третирање на оваа проблематика во трудот се очекува да биде придобивка од теоретски и практичен аспект. На тој начин би се придонело за динамичен развој на туризмот и негово адекватно промовирање.

1. Поим за финансиски менаџмент

Финансискиот менаџмент опфаќа широка подрачје на економски активности посветени на капиталот кој создава вишок на вредност. Поимот „финансиски менаџмент“ се состои од два збора. Зборот „финансии“ (англиски „finance“, германски „Finazien“, италијански „finanze“) потекнува од францускиот збор „finance“, што значи „парични средства“, односно пари, а зборот „management“ што значи управување.¹

Финансискиот менаџмент може да се разгледува двострано – како научна дисциплина и како функција на туристичко претпријатие. Финансиски менаџмент како научна дисциплина се развива од науката за финансии и го проучува управувањето со финансиите во претпријатието. Финансискиот менаџмент е во тесна врска со другите научни дисциплини, а особено со сметководството и економијата. Финансискиот менаџмент претставува специјализиран вид на менаџмент.

Финансискиот менаџмент како функција на претпријатието од доменот на туризмот ги опфаќа активностите на претпријатието кои се однесуваат на стекнување, финансирање и управување со имотот, имајќи ја предвид основната цел на работењето.

Управувањето со финансиите се врши преку управување на паричните текови на туристичкото претпријатие. Управувањето со финансиската дејност се остварува врз основа на познавање на: економијата, финансиското право, информатиката, сметководството, математичките и статистичките методи, теоријата на прогнозирање и планирање и друго. Исто така, финансискиот менаџмент бара добро познавање на другите полиња на финансии, како што се финансиските пазари и институции, бидејќи одговорноста и полето на работа на финансискиот менаџер е посредување со финансиското окружување и прибавување на средства. Исто така, потребно е познавање на инвестирањето, бидејќи вложувањето во акции бара познавање на принципот на акции и правила на менаџментот на портфолио на акции и бидејќи финално цената на акцијата се одредува на финансискиот пазар.² Финансискиот менаџмент опфаќа планирање, организација, мотивација, контрола и слично. Определувањето на поимот финансиски менаџмент е во тесна врска со определувањето на поимот финансиски односи.

Според поширокото сфаќање, финансиските односи го опфаќаат процесот на репродукција во целина. Во таа смисла и финансискиот менаџмент во широка смисла може да се дефинира како компонента на финансиската политика, која опфаќа дејност

---

¹ За менаџмент се користат следните преводи: водење, раководство, управа, управување, раководење, стопанисување, работење, постапка, спремност, вештина, штедење, чување.pp

² Negro, Z., F., (2001), *Finansiski management*, Visoka skola za turizam - Sibenik, Sibenik, 2.

насочена кон постигнување на поставените цели со користење на одбраните инструменти. Ваквиот пристап претставува физиократски. Припадниците на овој правец за главен извор на богатство го сметале производството. Според потесното сфаќање, финасиските односи не го опфаќаат целокупниот процес на репродукцијата, туку само фазата на распределба. Во таа смисла финасискиот менаџмент може да се дефинира како целосен метод на најдобра прераспределба на приходите, заради зачувување на привремено слободните парични средства. Ваквиот пристап одговара на меркантилизмот. Припадниците на овој правец сметале дека изворите на богатство се наоѓаат во трговијата.

Специфичноста на финансиот менаџмент е во тоа што тој се базира на неколку основни категории: вредност на паричните ресурси, парични текови, претприемнички и финасиски ризици, цена на капиталот, ефикасен пазар, обрат на капиталот, солвентност и друго. Неопходно е секогаш да се прогнозира, планира и оценува како одделна одлука ќе влијае на ефикасноста на претпријатието од областа на туризмот, стопанската гранка и националното стопанство во целина. Покрај тоа, треба да се проценува дали одделни одлуки ќе доведат до одредени диспропорции.

Финансиите претставуваат крвоток на деловните туристички субјекти, а финансиот менаџмент зазема централно место во туристичкото претпријатие.³ Финасискиот менаџмент има посебно место во системот на менаџментот, поради тоа што постои тесна врска на финансиите со управувањето, технологијата, ресурсите, кадрите и слично. Често изворите на финасиските проблеми се наоѓаат во тие области. Од друга страна, грешките во финансиот менаџмент може да доведат до негативни последици во областа на управувањето со технологиите, ресурсите, кадрите и друго. Во општиот менаџмент се забележува дека проблемите во областа на финансиите често се врзани за флукуација на кадри, застарени технологии и слично.

Во нашата земја, како и во други земји кои поминуваат преку транзиција на сопствеништвото и управување, финансиот менаџмент го добива вистинското значење. Во овие земји, покрај претпријатијата кои биле во општествена сопственост или државна сопственост, речиси и да не постоеле други стопански субјекти. Покрај тоа, макроекономската политика и стопанскиот систем на тие земји го намалувале значењето на парите, па и активностите кои ги опфаќа финансиот менаџмент имале помало значење. Наспроти нашата ситуација, финансиот менаџмент во земјите со пазарно стопанство одамна станал значајна научна и практична дисциплина.

2. Финансискиот менаџмент наспроти целите на претпријатијата од областа на туризмот

Успешен финансиот менаџмент претпоставува реализација на многубројни специфични финансиот активности за остварување на целите на претпријатието од доменот на туризмот, при што не е важно кој вработен во туристичкото претпријатие е одговорен за нивно извршување.⁴ Целите на финасискиот менаџмент се наоѓаат надвор од финансиите, односно, тие не се цел сами за себе. Тие треба да одразуваат очекуван социјален и економски резултат на финасискиот менаџмент. Специфичноста на целите на финасискиот менаџмент се состои во нивното формулирање. Основната цел на финансиот менаџмент на ниво на држава е зацврстување на системот на социјални односи кои постојат во дадена држава. За демократска држава тоа подразбира разработка и реализација на таквите одлуки, кои не би смееле да ги доведат посебните

---

³ Negro, Z., F., (2001), Ibid, 2.

⁴ Negro, Z., F., (2001), Ibid, 6.

слоеви на општеството во недоволна состојба. Затоа, при донесување на одлуки во финансискиот менаџмент треба да се проценат нивните последици не само во апсолутна димензија, туку и од позиција на нивната корелација со правната нормираност. При донесување на финансиските одлуки⁵ треба да се настојува:

- да се намали веројатноста да се донесат погрешни одлуки,
- да се намалат трошоците за нивна реализација,
- да се намали ризикот кај реализација на одлуките и слично.

Постојат повеќе финансиски цели на претпријатието од доменот на туризмот. Главна финансиска цел на туристичкото претпријатие претставува зголемување на профитот. Вработените тежнеат за себе да обезбедат максимална економска корист преку работење на претпријатието од областа на туризмот. Заради тоа, за вработените пред се на акционерите основна цел на работењето на туристичкото претпријатие е зголемување на нивните имоти, богатства и благосостојби.

Често како докажан начин на максимизација на профитот заговара максимизација на заработките по акција. Акцијата е долгорочна хартија од вредност, без рок на втасување и со неа се изразува сопственички однос.⁶ Меѓутоа, ова не може да биде соодветна цел, бидејќи тој не ги одредува роковите и траењето на очекуваните приноси. Во врска со тоа, може да се постави прашањето – дали инвестициониот потфат кој ќе оствари принос од 1 000 000 денари, по пет години ќе биде повреден од проектот кој ќе оствари годишен принос од 150 000 денари секоја година во наредните пет години? Одговорот на ова прашање зависи од временската вредност на парите за претпријатието од областа на туризмот и инвеститорите.

Друг недостаток на вака поставената цел при работењето на туристичкото претпријатие е ризикот. Секој инвестиционен проект има свое ниво на ризик, што значи едни се поризични од другите. Затоа е очекувано движењето на заработките по акција да се различни кај различни инвестициони проекти. Финансискиот ризик влијае и на вкупниот ризик на инвеститорот.

При вака поставени цели не се води сметка за влијанието на политиката на дивиденди на пазарната цена на акцијата. Кога максимизацијата на заработка по акција би била единствена цел, претпријатието од доменот на туризмот не би исплаќало дивиденда, бидејќи со задржување на добивката и нејзино натамошно инвестирање по некоја позитивна стапка на принос ја зголемува заработката по акција. Максимизацијата на заработката по акција не би била задоволителна цел сама по себе, во мерка со која исплатата на дивидендата може да влијае врз вредноста на акцијата.

Имајќи ги предвид наведените причини, целта на максимизација на заработката по акција не мора да биде иста како и сета максимизација на пазарната цена на акцијата. Пазарната цена на акцијата претставува проценка на вредноста на претпријатието од страна на сите учесници во финансискиот пазар. При формирање на овие цени се земаат во предвид сегашната и идната заработка по акција, временскиот период, траењето и ризикот на тие заработки, дивидендната политика на туристичкото претпријатие, како и останатите факти релевантни за пазарната цена на акциите. Пазарната цена служи како барометар за успешноста на работењето, поради тоа што покажува колку менаџментот во туризмот работи во корист на акционерите.

Акционерите кои се незадоволни од работењето на менаџментот во туризмот можат да ги продадат своите акции. Продажбата на акции се остварува по пазарна цена, која што во моментот на продажба зависи од понудата и побарувачката на

---

⁵ Negro, Z., F., (2001), Ibid, 7.

⁶ Трајкоски, Б., (1997), Деловни финансии со финансиски менаџмент, Универзитет св. „Климент Охридски“ – Битола, Економски факултет – Прилеп, 132.

акцијата⁷ и добиените средства да ги вложат во друго претпријатие. Ако направат така и другите незадоволни акционери, тоа ќе придонесе да се намали пазарната цена на акцијата.

Покрај главната финансиска цел, постои и споредна цел, односно:

- максимизација на нето – добивката на долг рок, и
- јакнење на финансиската сила.

1. Нето – добивката претставува дел од бруто – добивката (намалена за камати и даноци), која му останува на располагање на туристичкото претпријатие. Нето – добивката во акционерските друштва се дело на: а) дивидендна добивка, од која се врши исплата на дивиденда, б) задржана добивка, од која се врши трајниот капитал на претпријатието од областа на туризмот и се користи за финансирање на развојот, покривање на загуби, исплата на дивиденди во случај на недостаток на нето - добивка и в) резерви, за покривање на деловен и финансиски ризик. Нето – добивката е услов за опстанок на туристичкото претпријатие во конкурентската борба на туристичкиот пазар.

Максимизацијата на вкупната добивка на претпријатието од доменот на туризмот не е најдобро мерило за добро финансико управување. Туристичкото претпријатие може да ја зголеми вкупната добивка, да ја инвестира во обврзници или други хартии од вредност, а вработените (акционерите) од тоа немаат финансиска корист, барем не во сегашноста. Покрај тоа, претпријатието од областа на туризмот може да ја зголеми добивката со издавање на нови акции, а притоа да не дојде до опаѓање на заработката по акција, ако со пропорционално зголемување на акциите треба да се зголеми и нето – добивката од која се врши исплата на дивиденди.⁸ Заради тоа, подобар е критериумот мерка на профитабилноста на заработка по акција (нето – вкупен профит).

Од аспект на оставарување на добивка, цел на туристичкото претпријатие е максимизација на нето – добивка, која може табеларно да се прикаже на следниов начин:

Табела 1. Максимизација на нето-добивка

МАКСИМИЗАЦИЈА НА НЕТО - ДОБИВКАТА					
Максимизација на приходите		Минимизирање на трошоците		Минимизирање на даноците	
Зголемување на обем на продажба	Зголемување на цените	Намалување на постојните трошоци	Намалување на варијабилните трошоци	Намалување на даночната основа	Намалување на даночната стапка

2. Јакнењето на финансиската сила претставува втора цел на финансискиот менаџмент во туристичкото претпријатие. Финансиската сила ја сочинуваат две компоненти: а) квантитативна и б) квалитативна.

- Квантитативната финансиска сила претставува обем и вредност на имотот. Оваа компонента подразбира: усогласеност на основните средства со работните задачи и усогласеност на основните средства со обратните средства. Ако основните средства не се усогласени со работната задача, последицата може да биде недоволно користење на туристичките капацитети или тесни грла во производството т.е. давање на услуги. Неусогласеноста на основните и обратните средства може да предизвика застои во производството или во вршењето на услугите и слично.

⁷ Трајкоски, Б., (1997), Ибид, 136.

⁸ Трајкоски, Б., (1997), Ибид, 134.

Обратните средства треба да се користат за опслужување на основните средства, но во минимална количина и вредност која ќе предизвика најмалку трошоци. Затоа треба да се тежнее кон оптимален обем на основните и обратните средства. Во рамките на квантитетот на финансиската сила, треба да се настојува: усогласеност на краткорочното и долгорочното финансирање, усогласеност на сопствениот и туѓиот капитал и одржување на финансиската рамнотежа. Квантитетот на финансиската сила го условува обемот на работењето.

- Квалитетот на финансиската сила го сочинуваат: трајна способност на плаќање на обврските во рок (солвентност), трајна способност на краткорочно тековно работење и долгорочно финансирање на развојот, трајна способност на вложување во материјален, финансиски и друг имот, задржување на вредноста на сопствениот имот (работење без загуби), зголемување на имотот на сопственикот со остварување на нето – добивка и задржување на добивка и трајна способност на задоволување на потребите на вработените, менаџерите во туризмот и државата (собирање на данок).

Квалитетот на финансиската сила ја условува можноста за работење, заради што е примарен во однос на квантитетот. Квалитетот на финансиската сила подразбира способност на плаќање, финансирање, инвестирање и слично. Без оваа способност нема ни можност за добро работење и опстанок на претпријатието од областа на туризмот. Без финансиска сила не може да се оствари позитивен финансиски резултат и задржана добивка не може да јакне финансиската сила на туристичкото претпријатие, ниту може да се максимизира вредноста на имотот и богатството на вработените (акционерите). Треба да се напомене и тоа дека некои финансиски менаџери по правило губат а некои добиваат, а тоа зависи од нивното знаење, умевање и искуство, борбеност, истрајност и слично.⁹

Заклучок:

Темата која е обработена во овој труд е „Улогата на Финансискиот менаџмент за работењето на претпријатијата од областа на туризмот“. Како мотивација за обработка на оваа тема претставуваше фактот за големото значење на менаџментот и деловните финансиски одлуки за ефективно и ефикасно работење на туристичките претпријатија, а со тоа и врз развојот на туризмот. Исто така, вредно е да се напомене како и тоа што постојат мал број истражувања од оваа област, во рамките на нашите простори, така што истата би требало и понатаму да се проучува од научен и стручен аспект со оглед на нејзината актуелност.

Врз основа на одредени истражувања се потврдува големото значење на финансискиот менаџментот за работењето на туристичките претпријатија, како и за развој на туризмот. За жал се доаѓа до заклучок дека не се посветува доволно внимание на оваа проблематика во претпријатијата од областа на туризмот во Република Македонија и крајно време е да се извршат фундаментални промени во ставовите на менаџерите кои се инволвирани во туризмот кон менаџментот како најзначаен сегмент на туристичката понуда и како важен фактор за квалитетни услуги.

Но, се добива силен впечаток дека не постои соодветна спремност од топ менаџерите во Република Македонија, со одредени исклучоци, за реализирање на таа иницијатива. Би требало да се промовираат нови стручни кадри кои би ја надминале индиферентноста на досегашните менаџери во туризмот. Тие во целост

---

⁹ Negro, Z., F., (2001), Ibid, 8.

би го забрзале развојот на туризмот. Неопходно е максимално да се искористат и валоризираат туристичките вредности со кои располага нашата земја со вклучување професионален менаџмент, бидејќи тој има круцијална улога за ефективно и ефикасно работење на претпријатијата од доменот на туризмот, преку носење на квалитетни финансиски одлуки. Во тој контекст, никако не смее да се заборава фактот дека еден од најзначајните фактори за брз туристички развој и за поголема конкурентност на домашниот и меѓународниот туристички пазар е и финансикиот менаџмент во туризмот.

Conclusion:

The topic covered in this paper is "The role of financial management in the operation of companies in the field of tourism." The motivation for processing this topic was the fact of the great importance of the management and business financial decisions for effective and efficient operation of tourism companies, and thus the development of tourism. It is also worth mentioning that there are a small number of researches in this field, within our area, so it should be further studied from a scientific and professional point of view given its relevance.

Based on certain research, the great importance of financial management for the operation of tourism enterprises, as well as for the development of tourism is confirmed. Unfortunately, it is concluded that not enough attention is paid to this issue in the companies in the field of tourism in the Republic of Macedonia and it is high time to make fundamental changes in the attitudes of managers involved in tourism to management as the most important segment of the tourist offer. and as an important factor for quality services.

However, there is a strong impression that there is no adequate readiness of the top managers in the Republic of Macedonia, with certain exceptions, to implement that initiative. New professional staff should be promoted who would overcome the indifference of the current managers in tourism. They would completely accelerate the development of tourism. It is necessary to make maximum use of and valorize the tourist values that our country has at its disposal by including professional management, because it has a crucial role for effective and efficient operation of companies in the field of tourism, by making quality financial decisions. In this context, we must not forget the fact that one of the most important factors for rapid tourism development and greater competitiveness in the domestic and international tourism market is the financial management in tourism.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Бунташески, Б., (1994), Социо - психолошки проучувања на активностите на посетителите во туристичкото место, Просветно дело - Скопје, Скопје;
2. Бунташески, Б., (1995), Психологија на туризмот и угостителството, Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола, Факултет за туризам и угостителство - Охрид, Охрид;
3. Gud, V., Het, P, (1966), Metodi socijalnog istraživanja, Beograd, изнесено Според Бунташески, Б., (1994), Социо - психолошки проучувања на активностите на посетителите во туристичкото место, Просветно дело - Скопје, Скопје;
4. Dale, E., (1970), Readings in Management: Landmarks and New Frontiers, MacGraw – Hill Book Company, New York;
5. Јаковлев, З., (2000), Анимацијата во туризмот - најзначаен сегмент на

- туристичката понуда, Економија и бизнис, списание за теорија и практика, Еуро – Мак - Компани, Скопје, Април;
6. Мојсоски, В., (2001), Основи на менаџментот, Факултет за туризам и угостителство - Охрид, Охрид;
  7. Negro, Z., F., (2001), Finansiski management, Visoka skola za turizam - Sibenik, Sibenik;
  8. Симонческа, Л., (1998), Деловното планирање во туристичкото стопанство – теоретски основи и можна примена во Република Македонија, докторска дисертација, Охрид;
  9. Стојановиќ, Т., (1990), Анализа на работењето на претпријатијата, Сојуз на сметководствените и финансиските работници на Македонија - Скопје, Скопје;
  10. Todorović, A., (1978), Metodologija istrazivanja slobodnog vremena, Savremena Administracija – Beograd, Beograd, 51, изнесено според Бунташески, Б., (1994), Социо - психолошки проучувања на активностите на посетителите во туристичкото место, Просветно дело - Скопје, Скопје;
  11. Трајкоски, Б., (1997), Деловни финансии со финансиски менаџмент, Универзитет св. „Климент Охридски“ – Битола, Економски факултет – Прилеп;
  12. Фалмер, М., Р., (1994), Новиот Менаџмент, Институт Отворено Општество Македонија, Скопје;
  13. Cerović, S., (2009), Strategiski menadzment u turizmu, Univerzitet u Singidunum, Fakultet za turisticki i hotelski menadzment, Beograd.